

DANIERI **(Daniel - Daniel)**

Danieriva vau entaraqaahairo 600 ihi aitarovaro Ihuva vataini qovarama vura.

Ho Danieriva vau entara Babironihainaava King Nebukanesaava nai iqoka vaiinti hampata ani iqoka raquqiro viharo Ieruharemiqi vauka naatara kero vika airitahaa rumpa varero Danieriravata nai navunaaka hampata rumpa varero Babironini vuru kora.

Danieriva vi vatanaaka kaiqa vareharo viva una variqa nutu tuahere vauka hampata vaiharo kia Kotira uva qaqira karaitiro, kempukaiqaa kero Kotira uva iriqiro viharo kia muaravata autiraitiro, kia hampi kaiqavata vararaitiro, avuqavuqama kero kaiqa varaqiro vi vaura.

Maa vukuraqi Danierira uva Hini 1-6 vaivaro Hini 7-12 kia vairo.

Danierira nai navunaaka hampata rumpa vare Babironini vuru kora

¹ King Jehoiakimuva Iutaini vaukaqaa taaramo ihia raqikiqiro vuvaro, viraqaahairo King Nebukanesaava Babironi vatukaqaa raqiki vauva nai iqoka vaiinti hampata Iutaa vatanaaka ntaihareva anintora. Vika Ieruharemi vatuka ututumate ekaa vatuka viraqi vu aararavata kuyaite vaura.

² Nebukanesaava vika ntaihareva anuvaro Noravano Kotiva vira qaqi kovaro viva iqoka raquqiro viharo Iutaaqaa raqiki vaura King Jehoiakimura aatara kero, oru Kotira Naavuqi

vato haikara, hini ku haikara varero vuru nai maaqaini nai una variqanavu naavuqi vatora.

³ Mintimakerō viva nai avuhainaara naavuqi kaiqa vaiintiqaā raqiki vaura Asapenaasirara tiharo, Iutaa vaiinti autu vataukave, avuhainaa vaiinti vira ankuqiraukave, are vikaqihaira qaraaka vaiinti vonavu ntita varera aniane.

⁴ Vinavuka vaatavano kia qoraiqama kero vairaitiro, koqe viri vaata vatauka vaiha, vo kaiqa vo kaiqa ho taveka vaiha, qaraaka *sikuru* okaravata vaaka tavekama variate. Mintimake koqe avu aato vateka vika homa ti avuhainaara naavuqi kaiqa vare vaivara, are tinavu Babironi uvavata qara nti okararavata vika numiqenarave, tiro.

⁵ King Nebukanesaava minti tivakero qaiqaa tiharo, Tenavu nora vaiintivano naaina kararave, *uainirave*, are vikavata nimiramanta namaqi vuate. Are vika tinavu okara taaramo ihiaara numiqaqira viramanta viraqaahai vika ti kaiqa varaqi vuate, tiro.

⁶ Minti tuvaro Asapenaasiva oru qaraaka vaiinti vonavu ntita vatora. Viva Iutaa ankuqihairo Danierira vo, Hananiaara vo, Misaelira vo, Asaraiaara vo, vinavuka ntitero anura.

⁷ Asapenaasiva qaraaka autu vinavuka ntava nimateharo,

Danierirara *Beltesasaarave*,
 Hananiaarara *Sataraakirave*,
 Misaelirara *Misaakirave*,
 Asaraiaarara *Abetnegorave*, tura.

⁸ Mintuvaro Danieriva nai aatoqi irikero tiharo, Te kia Nebukanesaara karavata *uainivata* nararave. Vi karara Kotiva qioqama tai kararave,

tivakero viva Asapenaasirara ti kahaqiraqe kia vi karara naare tuvaro

⁹ Kotiva Danierira kahaquvaro Asapenaasiva virara koqe vaiintive tivakeharo viva Danierira kahaqireva autiharo

¹⁰ Nebukanesaara aatu qeteharo Danierirara tiharo, Avuhainaava niara ne vi kararave vi namarirave viraqaima naate tiva tairave. Are kia vi kararave vi namarirave namaqira viraitira, naantiara are vira avuqaa oru vairaro viva ai viri vaata tavairaro kia koqe irera, vira kaara viva ti haruma kaanarove, tura.

¹¹ Ho Asapenaasiva Danieriravata vira navunaaka taaramonavuvata raqikiarire tiro, vo vaiinti kaamatova vaunaini Danieriva oruntero virara tiharo,

¹² Are kauqurutanta entama tinavu avatamakerava, naaharavata qaqi namarivata tinavu timiraqe namaqi vuare.

¹³ Kauqurutanta enta aitarairara are tinavu viri vaatavata, Nebukanesaara kara neka viri vaatavata rairakera tavaane. Tavera, viraqaahaira are tinavuara ho vi karara namaqi vuate, kia vi karara namaqi vuate tiane, tiro.

¹⁴ Danieriva minti tuvaro viva ho mintima ivarave tivakero kauqurutanta enta varakero

¹⁵ tavovaro vinavuka viri vaatavano koqe iro vaumanta Nebukanesaara kara ne vaikavata naatara kora.

¹⁶ Mintuvaro viraqaahairo vi vaiintiva qaqi komanta vinavuka Nebukanesaara kara kia naraiti, naahogai namaqi vi vaura.

¹⁷ Kotiva qaraaka vaiinti 4navu kahaqumanta vinavuka kankomake vi vatanaaka *vukuqiraa*

kaiqave, vo okara vo okarave, tavamaqi viha ho tavora. Kotiva Danierira kahaquvaro viva vo vaiinti vo vaiinti taira tavora vira okara tuqantaakero vutukero nai tiva nimi vau vaiintiva vaura.

¹⁸ Ho King Nebukanesaava taaramo ihi aitarairage vi vaiintika tavaare tu entava anintovaro Asapenaasiva qaraaka vaiinti vika ntita varero Nebukanesaava vaunaini vuru kovaro

¹⁹ Nebukanesaava vika hampata uva tivaqiro viharo tavomanta Danieriva vo, Hananiaava vo, Misaeliva vo, Asaraiaava vo, vinavuka ekaa vo vaiintivata naatarake koqemake uva okara iri vauka vauvaro viva vinavukara tiharo, Nenavuvata homa ti avuhainaara naavuqi kaiqa varevarave, tura.

²⁰ Nebukanesaava vinavuka vo uva vo uva irama nimitelaro tavomanta vinavuka koqe uvaqai vira nai tiva ami vaura. Viva tavovaro vinavuka avu aatovano koqema vauvaro vira vure vaiintive, quaha vare vaukave, hepi kaiqa tavokave, vika avu aatovata naatara kora. Kia vi vataraqaa vinavuka avu aato aatarakaarirava vovano vaura.

²¹ Danieriva Nebukanesaara kaiqa airi ihiaara varaqiro viviro, Pesia avuhainaava King Sairusiva Babironi naatarako ihiraqaa kia qaiqaavata vira kaiqa varora.

2

Nebukanesaava taira tavora

¹ Nebukanesaava taara ihiaara Babironiqaa raqiki vau entara viva taira vo tavora. Viva taira

tavero, viraqaahairo airi avu aato utiharo kia ho vaitora.

² Kia ho vaitaraitiro, viva nai vure vai-intinavuve, quaha vare vaukave, hepi okara tavokave, opu makauqaa ampeqama keha naantiara qovaraiqiaina haikara tave vaukave, vika vika naarama kero nai taira okara tiva timiate tumanta vika aninte King Nebukanesaara avuqaa himpите vauvaro

³ viva vikara tiharo, Te taira vo tave, viraqaahai airi avu aato utiha vaunarave. Ne vira okara ti tiva timiqe iriare, tiro.

⁴ Minti tumanta opu makauqaa ampeqama keha tave vauka vika nai Araami uvaqihai tiha, Avuhainao, are ekaa enta qaqi variqira vuane. Are taira tavaanara tinavu tiva timiraqe tenavu vira okara ai tiva amiare, ti.

⁵ Vinavuka minti tuvaro Nebukanesaava aqao tiro, Te maa uvara kempukaiqamake niara turo: Te taira tavaunara viravata vira okaravata ne ti tiva timiqe iriare. Ne kia ho ti tiva timivera, te tiari ni vaata vira-qaahai aiqau kauqu rumiki raamikimake, ni naavu maaqavata ruku raakurama kaivaro kirikairima vuanarove.

⁶ Te taira tavaunara viravata vira okaravata ne ho ti tiva timivera, virara iriha te vo haika vo haika ni nimi, nora autuvatama ni nimiainarave. Ho te taira tavaunara viravata vira okaravata ti tiva timiqe iriare, tiro.

⁷ Viva minti tumanta vika qaiqaa virara tiha, Mpo, avuhainao, are taira tavaanara vira tinavu tiva timiraqe viraqaahai tenavu vira okara ai tiva amiare, ti.

8-9 Vika minti tuvaro Nebukanesaava oho tiro, Te ni okara irima kauro. Ne tiha, Kaiqe tenavu una uva vira tiva amiqi vuariraro vo entanavu aitarairaro taira tavaarirava vi vau vairaro viva qutu viraqe tenavu ho variare, ti variarave. Oho, te taira tavaunara ne kia ti tiva timivera, te ni ekaama arukararave. Te taira tavaunara ne ho ti tiva timivera, te niara tiha, Vika vira okaravata ho ti tiva timikama vaivarave, tiro.

10 Avuhainaava minti tumanta vika tiha, Aqao, are taira tavaanara, virara kia ho tenavu ai tiva amirarave. Kia maa vataraqaa vai vaiintiva vovanovata virara ho ai tiva amianarove. Avuhainaa vaiinti haaru vauka nai nantimake nora vaiinti vaihavata, vika kia nai vure vaiintiarave, quaha vare vaukarave, opu makauqaa ampeqi vaukarave, vi uvara vi uvara tiva timiate ti vaurave.

11 Mpo, avuhainao, are tinavuara tenavu kia ho ai tiva amiaina uvara ti tiva timiate ti variaro. Kia vaiinti voyano ho ai tiva amianarove. Variqa vikaqaima vi uvara ho ai tiva amivarave. Ho vika niaraini vaiha kia vaiinti hampata maa vataraqaa variavo,

12 tuvaro Nebukanesaara voqama kero arara itovaro viva uva varakero nai iqoka vaiintiarara Babironiqi vo okara vo okara tave variaka ekaa aru taiqa kaate, tiro.

13 Minti tivakero uva vara komanta vira iqoka vaiintinavu oru vika arukareka ravaaqavuke ntiteha, Danieriravata vira navunaa vaiinti taaramonavuvata ravaaqavuke ntitora.

Kotiva Danierira taira vira okara umiqora

14 Iqoka vaiinti vikaqaa raqiki vauva Ariokiva avuhainaava tuntema kero, Babironiqi ekaa vo okara vo okara tave vau vaiintika ravaaqavukero ntite vauvaro, Danieriva viva unaini oruntero koqemakero avu aato utukero vi vaiintira qi-haaqama kero irero tiharo,

15 Nana kaarae avuhainaa vaiintivano tiharo vo vaiinti vo vaiinti arukaate tivo? tuvaro Ariokiva Danierira vi uvara vutukero tiva amura.

16 Minti tuvaro Danieriva vaaka Nebukanesaava vaunaini oruntero tiharo, Mpo, avuhainaa, are voqavata qaqi vairaqe te inaaraiqa varike viraqaahai are taira tavaanara vira okara ai tiva amiare, tiro.

17 Minti tivakero Danieriva anirantero nai naavuqi oruntero vi uvara nai navunaa vaiinti taaramonavu Hananiaara vo, Misaelira vo, Asaraiaara vo, tiva nimiro tiharo,

18 Nenavuvata Variqavano naaruvaini vaira aaraivaro viva tinavuara aaqurihama timateharo avuhainaa vaiintivano taira tavaira tinavu qoqaa humiqairaqe te ho vira taira okara tiva amiariraro viva kia tinavuvata Babironi vaiinti vonavu hampata aru kaarire, tiro.

19 Danieriva minti tivakero entaqi taira vo tavora. Kotiva Nebukanesaava taira tavora vira Danierira qoqaa umiqovaro tavora. Mintuvaro viraqaahairo Danieriva Variqavano naaruvaini vaira vira autu tuahera keharo tiharo,

20 Kaiqenavu Kotira autu ekaa enta ekaa enta tuaheraqi vuare.

Vivaqaima ekaa vo okara vo okarara iri vaivave.

Vira kempukavano uritarakero vairave.

²¹ Viva hove tivaro vi entavave quara entave qovara i vairave.

Viva avuhainaa vaiinti vo kempuka amiharo, avuhainaa vaiinti vo vira kempuka taiqake vairave.

Vivama koqe avu aato vataaka koqe avu aato nimi vairave.

Vivama koqe avu aato nimimanta vo okara vo okara kankomake iri tave variarave.

²² Anoma kero kukeqavi vai uvara viva qo-varamake vairave.

Konkiraqi kukeqatai haikara viva vira qaqi tave vairave. Viva vainaini voqamakero ataa i vaivaro vairave.

²³ Kotio, are ti kaivaqaukavaraqaa raqiki variaravave.

Te ariara koqeve tivakehama ai autu tuahera ke vauro. Are koqe avu aato ti timihara, ti vaatavata kempukaiqama timitera iaro.

Tenavu ai aareha vo uva okara tinavu humiqaane turara are tinavu uva irira, vi uvara okara tinavu humiqaaravera, te vi uvara avuhainaa vaiinti ho tiva amirarave, tura.

Taira vira okara

²⁴ Vo kaiqa vo kaiqa tave vauka Babironini vauka arukaane tiro, avuhainaava vaiinti vo, Ariokira kaamatovaro Danieriva vi vaiintiva vaunaini oruntero tiharo, Kia vika arukaane. Are ti tivita varera vuru avuhainaa vaiintivano vainaini kairaqe te taira okara vira tiva amiare, tiro.

²⁵ Danieriva minti tuvaro vaakama Ariokiva vira vita varero King Nebukanesaava vaunaini vuru kero virara tiharo, Iutaa vataihai rumpa

vare aniakaqihai te vaiinti vo ranta kauro. Ho maa vi vaiintiva are avuhainaa vaiintivano taira tavaana okarara ai tiva amianarove, tiro.

²⁶ Minti tuvaro avuhainaa vaiintivano Danierira vira autu vo Beltesasaara irero tiharo, Are hoe te taira tavaunara viravata, vira okaravata ti tiva timinarave? tiro.

²⁷ Minti tuvaro Danieriva nai tiva amiro tiharo, Avuhainao, vure vaiintinavuve, quaha vaiintikave, hepi okara tave variakave, opu makauqaa ampeqi variakave, vikaqihairo kia vovano vi uvara ai ho tiva amiarirava vaivo.

²⁸ Variqa vovano naaruvaini vaiva, vivaqaima kukeqavi vai uvara qoqaiqamake vaivave. Avuhainao, viva are taira tavaanara viraqohairo naantiara qovaraiqiaina haikara ai umiqairave. Ho are vaitehara taira vira tavaanara te vira ai tiva amirerave.

²⁹ Avuhainao, are vaitehara taira tavehara naantiara qovaraiqiaina haikara tavaanarave. Kukeqavi vai uvara vira okara qoqaiqamake vaiva, «Kotiva» naantiara qovaraiqiaina haikara ai umiqairave.

³⁰ Viva vi uvara qoqaiqama kero ti humiqairave. Kotiva mintiharo, kia tiriara vira avu aatovano ekaa vaiinti avu aatovata uri aatarakero vaivama vaivo tiraitiro, viva ariara iriharo vi uvara okara kankoma kero iri tavaarire tiro, vira ti humiqairave.

³¹ Avuhainao, are taira tavaararo ai avuqaa vaiinti *maraquara/varaha* nora qoravano takuqiharo vaivaro ai aatu voqamakeru itairave.

³² Vaiinti viva vaireva, vira qiata *kori* ori koqera viraqohairo aututero, vira mimiravata kauqu-

vata *silvaa* oriḡohairo aututero, vira auhaini *baraasi* oriḡohairo aututero,

³³ vira aiḡutanta *aini* oriḡohairo aututero, miani vira aiḡu ataini *ainiḡohairovata* aaḡatai vataḡohairovata aututairave.

³⁴ Are vi haikara tave variararo vate vira nora ori vovano, kia vaiintivano ventakai oriva naivano avataaviro onkaiḡihairo tuviro miani vira aiḡu ataa *ainiḡohairovata* aaḡataiḡohairovata aututaira ruḡutukero rukavu raakavuma kairave.

³⁵ Mintima kaivaro vaakama *ainivata*, aaḡataivata, *baraasivata*, *silvaavata*, *korivata*, ekaa rukavu raakavuma vivaro konkomaḡama vairave. Nora kuari itaivaro aaravau konkoma vaintema kero, vaiinti *maraqura/varaha* viva konkomaḡama vivaro, uvaivano utiharo konkoma vira vuaḡa kaivaro kia vaiinti *maraqura/varaha* viva voḡavanovata ḡaḡi vairave. Vi haikava ekaa taiḡa vivaro vira ruḡutukai orivaḡai noruḡamaḡiro viviro, nora aiḡina autuviro, ekaa vata maata mpiḡakero vairave.

³⁶ Are taira vira mintimakera tavaanarave. Ho are ḡaḡi kairaḡe te taira vira okaravata ai tiva amiare.

³⁷ Avuhainaao, are ekaa hini avuhainaukavata naatara kera nai avuhainaava noravano varianarave. Kotiva naaruvaini vaiva, viva ai noraiḡama kero nora kempukavata, nora autuvata, ai amirave.

³⁸ Ekaa vataini variakave, ekaa aantavahive uvirive, Kotiva vika ai kauḡuḡi vataivara are vikaḡaa raḡiki varianarave. *Kori* ḡiatavano vaireva, arema vi ḡiatava variaro.

39 Are raqikiqira viraro ai naantiara vo vatanaa vaiintivano noraiqamaviro raqikiqiro vuanarove. Viva raqikiqiro viharo kiama ai voqaantema kero kempukaiqama kero raqikianarove. Viva raqikiqiro viramanta viraqaahai vo vatanaaka naantiara qovarama vivaro vika avuhainaava, ekaa vo vata vo vataqaa raqikiqiro vuanarove. *Baraasiqohai* aututaira vira okara mintimama vaivo.

40 Ekaanaini vo vatanaaka qovarama vivaro vika avuhainaava raqikiqiro vuanarove. *Aini* kempuka vaintema kero, viva kempukaiqama kero raqikiqiro vuanarove. *Ainivano* vo haika vo haika rauhaantima kaintemake, vika ekaa vo vatanaa vo vatanaaka avuni vaika naatarakeha vika kempukavata taiqakevarave.

41 Are tavaararo miani vira aiku ataavata kakahivata *ainiqohairovata* aaqatai vataqohairovata aututairave. Vira okara vaireva, vi vatanaaka raqikiqi vivi, viraqaahai rairavi hini kika kempukaiqamavi vaimanta hini kika kia kempukaiqamavi vaivarave. *Aini* aaqatai vataake autu taava kia kempuka vaintemake, vi vatanaaka raira vivaro vika kempuka hiniqai vairaro hini kia varianarove.

42 Vira aiku kakahi *ainiqohairovata* aaqataiqohairovata aututaivaro vaintema kero, vi vatanaaka raqikiva hini kempuka vairaro hini kia kempuka varianarove.

43 *Aini* orivata aaqataivata varakero autu-taintemake, vi vatanaaka kia vohaa vatanaaka vairaiti, vika vo vatanaa vo vatanaaka vaiha kia vohaa vairaiti, vika rairavi vaivarave. *Ainivata*

aaqataivata kia vohaa vaintemake, vikavata kia vohaa vaivarave.

⁴⁴ Naantiara vi vatanaaka raquqi vivaro naaruvaini vai Variqava avuhainaa vaiinti vo qovarama kaanarove. Avuhainaa vaiinti viva raqikirava kia taiqa viramanta kia ho vo vatanaaka vira aatara kevarave. Viva ekaa vo vatanaa vo vatanaa vika avuhainaukavata naatara kero vika aru vehi autukero, viva ekaa enta ekaa enta raqikiqiro vuanarove.

⁴⁵ Are tavaararo nora orivano, kia vovano venta kaivaro naivano onkaiqihairo avataaviro tuviro miani vaiinti *maraqura/varaha* ruqutu kero, *ainive*, *baraasive*, *aaqataive*, *silvaave*, *korive*, ekaa vi haikara rukavu raakavuma kairave.

Variqavano uritarakero vaiva, viva naantiara qovaraiqiaina haikara ai tairakaa umiqairave. Are taira tavaanara, te vira avuqavugamake ai tiva ami, vira okaravata quqaama ai tiva amuro, tiro.

Avuhainaa vaiintivano Danierira koqaa amura

⁴⁶ Danieriva minti tuvaro King Nebukanesaava vatani hiqinti viro Danierira quahama amitero nai kaiqa vaiinti nititero tiharo, Danierira *ofaa* iha quara amite, koqe mura untavinara viravata quara amitaate, tiro.

⁴⁷ Minti tivakero viva Danierirara tiharo, Ai Variqavano ekaa vo variqavata aatara kaiva vaiharo viva ekaa avuhainaa vaiinti vika Noravano vairave. Vivaqaima kia kankomake iri varia uvara qoqaa qovaramake vaivave. Te taira

tavauna okarara are ti humiqaanarara ti, te ai Variqara minti turo, tiro.

⁴⁸ Minti tivakero viva Danierira koqe haika, vo haika vo haika amiro, vira noraiqama kero Babironi *provinsi*qaa raqikiane tivakero virara tiharo, Te ai noraiqama kaarirara are ti koqe avu aato timi variaka vikaqaa raqikiharama variane, tiro.

⁴⁹ Minti tuvaro Danieriva nai navunaaka taaramonavu Sataraakirave, Mesaakirave, Abetnegorave, vinavukaravata iriharo avuhainaa vaiinti vira irovaro viva vinavukavata noraiqama komanta vinavuka Babironi *provinsi*qi vaiha vo kaiqa vo kaiqaqaa raqiki vauvaro, Danieriva naiqai avuhainaara naavuqi vaiharo vira kaiqaqaa raqikiharo vaura.

3

Nebukanesaava vaiinti maraqura/varaha vo autukora

¹ Vo enta King Nebukanesaava vaiinti *maraqura/varaha* nora qora vo *kori* oriqohai autu timitaate tumanta vira autu amitora. Vi haikava vaireva, virini 27 *mita* vauvaro tauriniara 3 *mita* vaura.

Nebukanesaava tumanta vika vi haikara vare vuru Babironi *provinsi* Dura Uqitaini vaavi ara amitora.

²⁻³ Mini vaavi ara amitovaro avuhainaa vaiintivano *maraqura/varaha* vira quahama amitareva iharo ekaa nai *kamaanira* kaiqa vaiinti naarama tora. Nai maaqunavuve, noraiqukave, vika muntuvi vaukave, *kamaanira* monuqaa raqiki vaukave, *iasikave*, vika muntuvi vau *iasikave*,

ekaa vo *provinsi* vo *provinsiqaa* raqikukave, vika-vata vaiha vi haikara vaavi ara amitora quahama amitaate tiro, King Nebukanesaava ekaa vika naarama tomanta hihai hihai vika aninte, *maraqura/varaha* vira avuqaa ruvaaqumavi vaura.

⁴ Vika ruvaaqumavi vauvaro avuhainaara uva vaiinti nahenti tiva nimi vauva, viva naveraiti-haro, Avuhainaa vaiintivano niara mintima iate tivo: Ne vo vatanaa vo vatanaaka, vo uva vo uva ti variaka,

⁵ ne vaiha iri vaimanta *aanumaara/noma* vuaqa kaimanta vokiakavata vo *musiki* vo *musiki* ruquti vaiha ihi hoqarama taimanta ne ekaa vataini kankakaavi vaihama King Nebukanesaava *kori* vaiinti *maraqura/varaha* vaavi arataira, vira quahama amiteha vira autu tuahereha variate.

⁶ Vovano kia vataini kankakaaviro vira quahama amitero vira autu tuahera kairera, vi vaiintira vaakama ravaaqavuke nora iha itainaraqi aqu kaate, tiro.

⁷ Ho viva minti tumanta mini ruvaaqumavi vauka irumanta *musiki* hoqarama tomanta ekaa vo vatanaa vo vatanaaka, vo uva vo uva ti vauka, vika vataini kankakaavi vaiha King Nebukanesaava *koriqohairo* vaiinti *maraqura/varaha* vaavi aratora quahama amiteha vira autu tuaheraqi vi vaura.

Danierira navunaaka taaramonavuqaa uva vatora

⁸ Vi entara Babironi vatanaaka vonavu tiha, Kaiqe Iutaa vatanaakaqaa uva vataare, tivake vika orunte

⁹ King Nebukanesaarara tiha, Avuhainaao, are ekaa enta qaqi variqira vuane.

¹⁰ Are avuhainaava vaihara vo uva vatera ti-hara, *musiki* hoqarama taimanta ne ekaa vataini kankakaavi vaiha *kori* vaiinti *maraqura/varaha* quahama amiteha vira autu tuahera kaate.

¹¹ Vovano kia kankakaa viro vira quahama amitairera, vi vaiintira ravaaqavuke nora iha itainaraqi aqu kaate, tianarave.

¹² Are minti tiaravata, Iutaa vatanaaka taaramonavu ai uva raqakaavo. Tota are Sataraakirave, Mesaakirave, Abetnegorave, noraiqama kaaramanta vinavuka Babironi *provinsiqaa* raqiki variarave. Vinavuka are avuhainaava tiva taana uvara raqake kia ai variqanavu nutu tuahera karaiti, vinavuka kia vataini kankakaavi vaiha are vaiinti *maraqura/varaha* vaavi arataanara quahama amitaavo,

¹³ tuvaro avuhainaa vaiinti vira voqama kero arara itovaro tiharo, Vi vaiintinavuka ravaaqavu vare ti avuqaa vuru kaate, tiro.

¹⁴ Mintuvaro viva vinavukara tiharo, Sataraakio, Mesaakio, Abetnego, quqaae te vatauna uvara nenavu raqake kia ti variqanavu quahama nimateha vika nutu tuahera karaiti, te *kori* vaiinti *maraqura/varaha* vaavi arataunara viravata ne kia vira avuqaa kankakaavi vaiha vira quahama amitaavo?

¹⁵ Oho, nenavu iri vaiqe te tiare. Anumaarave, vo *musiki* vo *musikive*, ruqutiha ihi hoqarama taimanta nenavu vaakama vataini kankakaavi vaiha, vaiinti *maraqura/varaha* quahama amitehama vira autu tuahera kaate. Nenavu kia

mintivera, te tiari vaakama ninavu ravaaqavu vare nora iha itainaraqi aqukevarave. Vika ni mintima kaivaro hoe variqa vovano ninavu ruaruama nimitaanarove? tiro.

¹⁶ Minti tumanta Sataraakivavata Mesaakivavata Abetnegovavata nai tiva ami tiha, Avuhainao, kia tenavu tentanavu auta ntirerave.

¹⁷ Tinavu nora iha itainaraqi aqu kaivera, tenavu kaiqa vara amite vauna Variqava viva homa tinavu ruaruama timitaanarove. Avuhainao, viva ai kauquqihairo homa tinavu ruaruama timitaanarove.

¹⁸ Viva tinavu qaqira kero kia ruaruama timitairera, maa uvara kankoma kera iri vairage tiare. Avuhainao, kia tenavu ai variqanavu kaiqa vara nimitaraiti, are *kori* vaiinti *maraqura/varaha* vaavi arataanara, viravata kia tenavu kankakaavi vaiha quahama amitaraiti, kia vira autu tuahera karerave, ti.

Vinavuka arukaate tura

¹⁹ Minti tuvaro Nebukanesaava vinavukara nai voqama kero arara itovaro vira virivano naare ntanta uvaro viva nai kaiqa vaiintinavuara tiharo, Nora iha ite vairaqi qaiqaa qaiqaavata iha qarataivaro nai anomakero voqavata itaarire, tiro.

²⁰ Minti tivakero viva nai iqoka vaiinti anomakero kempuka vaukara tiharo, Ne taaramo vinavuka rumpa vare muntu nora iha itairaqi aqukaate, tiro.

²¹ Minti tumanta viva tuntemake, vika Sataraakiravata Mesaakiravata Abetnegoravata rumpake kia vinavuka utavaaqave, vukai

tavunave, tovaqave, qaqini vara karaiti, vi haikara hampata nora iha itoraqi muntu aqukora.

²² Avuhainaa vaiintivano kempukaiqama kero iha noraiqaake quarataate turara tiro, ihavano nai noraiqama kero ite vaumanta iqoka vaiinti vika taaramonavu muntu ihaqira aqukarare ti, vainto vuvaro, iha auruvano noraiqaa kero uri-haro iqoka vaiinti vinavuka tatoqa aqukomanta

²³ naaquntaqohai rumpatoka Sataraakivavata Mesaakivavata Abetnegovavata iha avutaqi aquvura.

²⁴ Vinavuka iha avutaqi aquvuvaro Nebukanesaava vinavuka tavolo vaaka himpiro nai kauqu runkinkiri iharo nai koqe avu aato ami vaikara tiharo, Quqaae tenavu taaramo vaiintinavu rumpa vare nora iha ite vairaqi aqu kauro? tumanta vika tiha, Avuhainao, quqaave, ti.

²⁵ Minti tuvaro viva tiharo, Ike, tavaate. Erakaimaante vaiintima iha avutaqi qaqi vi ani variavo. Taaramonavuqaa rumpataa naaquntava kia vaivaro ihavanovata vinavuka kiama tatoqake vaivo. Vaiinti vovata vaivaro vira virivano Variqa vaiinti viri voqaarama vaivo, tiro.

Taaramonavuara ihaqihai qaqini vaari ntaate tura

²⁶ Nebukanesaava minti tivakero viva oru nora *sitopu* vira qentiana vaiharo naveraitiharo, Sataraakio, Mesaakio, Abetnego, nenavu nai kantaqa virini vai Variqara kaiqa vaiintinavuma variavo. Viraqihai qaqini aitarate, tumanta vinavuka qaqini aitarora.

27 Mintumanta avuhainaa vaiinti maaqunavuve, *kamaanira* kaiqa vaiinti avuni vaikave, koqe avu aato ami vaikave, vika kia ihavano tatoqako vaiintinavuka tavareka ani ututumate vaura.

Vika tavovaro ihavano vinavuka qiata kaukivata kia aantauharama karaitiro, vinavuka utavaaqavata kia tatoqa komanta vika vinavuka uhiramake tavovaro kia vika vaataqaahairo iha muntavata ura.

28 Mintuvaro Nebukanesaava tiharo, Kaiqenavu Sataraakira Misaakira Abetnegora vinavuka Variqa autu tuahera kaare. Vinavuka kempukaiqamake nai Variqara iriqi vuavaroma vinavuka Variqavano nai *enseli* vo atitaivaroma viva tuvuntero vinavuka ruaruama nimitaivo. Vinavuka te vatauna uvara kia avataraiti tiha, Kia tenavu kankakaavi una variqa autu tuaherakaraiti, tenavu tentanavu Variqa autuqai tuaherakarerave, tivakeha kia nai qaqi variqi virara noraiqaake iriraiti, ne homa tinavu harukevarave tiarave, tiro.

29 Nebukanesaava minti tivakero tiharo, Ho te qaraaka uva vo vataari iriate. Ekaa naato vatanaakaqihai nai taukae vo vatanaakae, vo uva tiakae, vika Sataraakira, Misaakira, Abetnegora, vinavuka Variqara qora uva tivera, te tiari vika ravaaqavuke teqa taaqamake, vika naavu maaqavata rukuraakuramake vataate. Vi uvara qaraaka uvama tivatauro. Vinavuka Variqa mpeqavano vaiharo vinavuka ruaruama nimitain-tema kero, kia vo variqavano ho mintianarove, tiro.

30 Minti tivakero avuhainaa vaiinti viva Sataraakira Misaakira Abetnegora vinavuka no-

raiqama komanta vinavuka uri aatarake nora autu vare, Babironi *provinsi*qi vaiha *kamaanira* kaiqa varaqi vi vaura.

4

Nebukanesaava taira vovata tavora

¹ Ekaa vo vatanaa vo vatanaakave, ekaa vo uva vo uva ti variakave, vika vika iriate tiro, King Nebukanesaava maa uvara varakero mintima tiro:

Te ni uva mantauro.

² Nai virini kantaaqaini vai Variqava nora kaiqa, vo kaiqa vo kaiqa ti humiqaimanta tavau-nara, te vi uvara ni tiva nimiari iriate.

³ Ike, Kotiva vo kaiqa vo kaiqa tinavu humiqe vaimanta tenavu vi kaiqara nora kaiqa tavehama kauqu runkinkiri i vauro. Vira kaiqavano vaireva, nora kaiqa mpeqa kaiqama vaivo. Viva ekaa enta ekaa enta raqikiqiro vuanarove.

Viva maa entara varia vaiinti nahentikaqaa raqikiqiro viviro, viraqaahairo viva ekaa naantiara naantiaraini qovaraiqi vaiinti nahentikaqavata raqikiqiro vuanarove.

⁴ Te Nebukanesaaka te tenta avuhainaara naavuqi vauraro kia vo haikavanovata ti qoraiqama timitaimanta te koqemakeha variqi vunarave.

⁵ Mintiaqi vi, vo enta te vaiteha taira vo tavauraro ti voqamakero haatu itaimanta vaunarave. Te taira taveha ti voqamakero haatu itai haikara tavamaqi vunarave.

⁶ Te taira tave viraqaahai himpi, Babironiqi ti koqe avu aato timi variakara taira vira okara tiva timiate ti, te vika naauramanta

⁷ vure vaiintive, quaha vaiintive, opu makauqaa ampeqi variakave, hepi kaiqa vare variakave, vaana kaiqa vareha uva qovaramake variakave, vika vika ruvaqumavi ti aqanto variamanta te taira tavaunara vika tiva nimuramanta vika kia ho vira okara ti tiva timiarave.

⁸ Ho ekaanaini Danieriva anintero ti aqanto vaumanta te taira tavaunara viravata tiva amunarave. Te tenta variqa autu vora iriha, Danierirara *Beltesasaarave* tunarave. Te tavauraro tinavu variqanavu avu aatovano vi vaiintiraqi vairave.

⁹ Te Danierirara tiha, Beltesasao, are ti vure vaiinti vika qiata vaiintima variaro. Te kankomake iruraro kia tinavu qumina vaiinti voqaanmake varia variqauka, vinavuka aihovano ai avutaqima vaivo. Te tavaurara are ekaa kukeqatai uva okarara ho qovaramakera ti variaravave. Te taira tavaunara ai tiva amiarirara are vira okara vutukera ti tiva timiane.

¹⁰ Te taintaqaa vaiteha maa tairara tavaunarave: Te tavauraro ti avuni nora katari vovano vairave.

¹¹ Vi katariva qampiqaqiro viviro ivaro, vira *amutuvano/ turuvano* naaruvaini oruntaivaro ekaa vataini variaka vira ho taveva vairave.

¹² Vira marevano koqe mare vaivaro vira tavavata airi tava, ekaa vataini variaka ho hiqike neva vairave. Aantauvahivano vira okaraini aumaqara variamanta, vo uviri vo uvirivano vira kantakaaraqi naavu kaqateha variamanta,

ekaa qaqi variqi vi varia haikauka, vika vika vira tava hiqikeha ne variarave.

¹³ Te tenta taintaqaqa vaiteha taira vira tava-maqi viha tavauraro naaruvaihairo *enseli* vo, maimaraara raqiki vaiva tuvuntero

¹⁴ naveraitiharo,

Ne maa katarira tuquke vira kantakaara teqa taaqamake, vira mare rapahiqaamake, vira tavavata hiqike raantaupirima kaate.

Vira okaraini aumaqaara varia aantauvahikave, uviri vika vira kantakaaraqi naavu kaqate variakave, ekaa vika ruhaaqi kaimanta vuate.

¹⁵ Ne katari vira tuquke, vira tuqaqaqa *ainiqohaivata baraasiqohaivata* naavumate, tuqa vira qaqi kaivaro ukau hampata mini variarire.*

Vi *vaiintira* qaqi kaivaro toqa varavuvano vira vaata putaiqama kaarire.

Vira qaqi kaivaro viva qaakau aantauvahi hampata niharo vika aanantero ukau namaqiro nuarire.

¹⁶ Vira qaqi kaivaro viva 7 ihiara kia vaiinti avu aato vararaitiro, aantauvahi avu aato varaarire.

¹⁷ Tenavu *enseli* maimaraara raqiki vaurauka vi uvara tiva taatauke vataunarave.

Nai virini kantaqaqaini vai Variqava, viva vaiharo avuhainauka vataini raqiki variakaqaa raqiki vaivave. Viva tarave nai amiataa i vaiintira, nora vaiintie, vehi vaiintie, kempuka vira

---

* **4:15:** Katariara tiharo vaiintiara tuqantaakero ti vaura.

amiraro viva noraiqama viro avuhainaava varianarove, tiarave.

¹⁸ Ho te taira tavaurava mintimakero vaivo, tiro. King Nebukanesaava minti tivakero viva Danierirara tiharo, Beltesasao, ho vira okara ti tiva timiraqe iriare. Ti koqe avu aato timi variakaqihairo kia vovanovata vi uvara ho ti tiva timivo. Kia tinavu qumina vaiinti voqaantemake varia variqauka, vinavuka aihovano ai avutaqi vairara tira, are homa vi uvara okara ti tiva timinarave, tiro.

Danieriva taira okara vira tiva amura

¹⁹ Avuhainaa vaiinti viva nai taira tavora vira tiva amuvaro Danieriva, vira vo autu Beltesasaava, vi uvara iriro vira okaravata kankomakero irurara tiro, vira vaata qo itovaro viva uva tiarirava kia ho vaura.

Mintuvaro avuhainaa vaiinti viva virara tiharo, Beltesasao, are te taira tavauna okarara irihara kia qetaraitira, qaqi vira okara ti tiva timiane, tiro. Minti tuvaro Danieriva nai tiva amiro tiharo, Oho, avuhainao, are taira tavaanara viravata, vira okaravata, kia ariqi vairaitiro, ai navutaakaqi variataarave.

²⁰ Are katari tavaarava, vi katariva nora katari vaivaro vira *amutuvano/turuvano* naaruvaini oruntaivaro ekaa vataini variaka vi katarira ho taveva vairave.

²¹ Katari vira mare koqe mare vaivaro vira tavavata airitahaa vaivaro ekaa maa vataraqaa variaka vira ho neva vairave. Ekaa aantavahi vira okaraini aumaqara variamanta vo uviri vo uviri vira kantakaaraqaa naavu kaqateha variarave.

²² Avuhainaao, arema vi katariva, nora katari mpeqa katarivano variaro. Ai kempukavano no-raiqamaqiro viviro imanta ekaa maa vataraqaa varia vaiinti nahentika ai kempuka tavaarave.

²³ Are tavaararo *enseli* vovano tuvuntero ti-haro, Ne katari vira tuquke teqa taaqamake, vira tuqaqai qaqi ke, *ainivata baraasivata* varake vira tuqaqaa naavumate qaqi kaivaro ukauqi vari-arire. Ne vi vaiintira qaqi kaivaro toqa varavuvano vira vaata putaiqama kairaro vi vaiintiva qaakau aantavahi hampata variqiro viharo 7 ihi vara kaarire, tirave.

²⁴ Avuhainaao, vi uvara okara maantimama vaivo: Nai virini kantaqaini vai Variqava are naantiara variqira vina okarara tairakaa ai umiqairave.

²⁵ Vika vaiinti nahentiqihai ai ruhaaqi qaqini kaivara are qaakau aantavahi hampata variqira vinarave. Are 7 ihiara variqira viharama purumakauvano ukau naintema kera, arevata ukau namaqira vihara, kia naavuqi vaitaraitira, ukauqigai vaitaqira vi vairaro toqa varavuvano ai vaata putaiqama ke vairara variqira vinarave.

Are mintiaqira viraro 7 ihinavu aitarairaro ai avu aatovano kenko tirara viraqaahaira are Kotirara mintima tinarave: Quqaama nai virini kantaqaini vai Variqava, viva ekaa vaiintivano raqiki variaraqaa raqiki vaivama vaivo. Viva nai nimiataa i vaiintika vi kaiqara nimi vairave, tinarave.

²⁶ Enselivano qaqi kaivaro tuqavano vataqi variarire ti uvara okara vaireva: Naantiara are Kotirara quqaama viva ekaa vataqaa raqiki

vaivave tiraro viva qaiqaa ai noraiqama kairara are avuhainaa vaiinti vainarave.

²⁷ Avuhainaa, te koqe avu aato ai amiainara iriane. Qora aara qaqirakera koqe aaraqaa nuvaqira vihara vehi vaiinti nahentiara aaqurihama nimitaane. Are mintiaqira virera, are koqema kerama variqira vinarave, tiro.

²⁸ Danieriva tuntemakero vo enta King Nebukanesaava vauvaro ekaa vi haikava viraqaa qovaraiqura.

²⁹ Vohaa ihi aitarovaro King Nebukanesaava Babironini nai avuhainaara naavu qiata tanuqiraqaa niharo tiharo,

³⁰ Tavaate, Babironi vatukavano nora vatukama vaivo. Vaiinti nahenti ti mpeqa okara taveha ti hutu tuaherakaate ti, te tentavano maa vatukara autu kaunarave, tiro.

³¹ Viva vi uvara kia taiqa karaitiro, qaqi ti vauvaro naaruvaihairo uva vovano mintima tiro: King Nebukanesaao, te tiarirara iriane. Vate maa entarama Kotiva are raqiki variana kaiqara qaqinima vara kaivo.

³² Vaiinti nahenti vikaqihai ai qaqini ruhaaqi kaivara are qaakau aantauvahi hampata vaihara purumakauvano ukau naintema kera arevata ukau namaqira viraro 7 ihinavu aitararire. Mintiraro ai avu aatovano kenko tirara are mintima tinarave: Quqaama nai virini kantaqaini vai Variqava, vivama ekaa vaiintivano raqiki variaraqaa raqiki vaivama vaivo. Viva nai nimiataa i vaiintika vi kaiqara nimi vairave, tiro.

³³ Uvavano naaruvaihairo minti tuntemakero, vaaka mintura. Vi entaraqaa Nebukanesaava

„vueraiqaa vumanta, vika vaiinti nahentiqihai vira ruhaaqi qaqini kovaro viva purumakauvano ukau naintema kero, ukau namaqiro vi vaura. Viva ukauqi vauvaro toqa varavuvano vira vaata putaiqama ke vauvaro vira kauhivano memora kauhi voqaara qampiçovaro vira kakahivano uviri kakahi voqaara vukai vaura.

Nebukanesaava Kotira autu tuahera kora

³⁴ „Nebukanesaava nai uva tivaqiro viharo tiharo, Te vueraiqamavi variqi vuraro 7 ihinavu aitaraimanta viraqaahai te naaruva virini tave vauraro ti avu aatovano qaiqaa koqema vimanta vaunarave. Te nai virini kantaqaini vai Variqara autuqai tuahera keha tiha,

Vivaqaima ekaa enta qaqi variqiro vi vaivave. Vivaqaima ekaa enta raqikiqiro vuanarove.

Vaiinti nahenti qovaramavi variqi vi vuru taiqa vivaro viva raqikiarira okarava kia taiqa viraitiro, qaqi variqiro vuanarove.

³⁵ Viva tenavu vataini vaura vaiinti nahentika taveharo vika qumina haika voqaarama variavo ti vairave.

Ekaa naaruvaini variakave, ekaa vataini variakave, vika vira vevaaraini variavaro viva vikaqaa raqikiharo nai varaataa i kaiqara vare vairave.

Viva vo kaiqa varareva iraro kia vovano vira kauqu ho antuakaanarove. Kia vovano virara nantiharae mintiaro tiraro qaqira kaanarove, turo.

Te Nebukanesaaka minti tivake Kotira autu tuahera kaunarave.

³⁶ Ti avu aatovano qaiqaa koqema vi entara vohaa vi entara „Kotiva„ qaiqaa ti nora autuvata ti kempukavata timimanta te qaiqaa noraiqamavi avuhainauka vaiha raqikiqi vi vaunarave. Vohaa vi entaraqaa ti koqe avu aato timi varia vaiintikavata, nora vaiinti vonavuvata, ti rantake qaiqaa ti noraiqama kaamanta, te maa vataraqaa qaiqaa raqiki vaunarave. Ti kempukavano tota vaira viravata qaiqaa uri aatarakero vairave.

³⁷ Vate te Nebukanesaaka naaruvaini Avuhainaava vaira, vira autuma tuaherake vauro. Vira mpeqa okaravano uritarakero vairave, Viva ekaa kaiqa avuqavuqama kero naitarama kero vare vairave. Nái autuqai tuaherake vaika, viva vika nutu homa vatainiqama kaanarove, tiro.

„Nebukanesaava minti tura.“

5

Belisasaava nora kara nora

¹ „Nebukanesaava qutu vuvaro vira maaqu Belisasaava vira vatuka varora.“ Vo enta entaqi King Belisasaava nai nora vaiinti 1,000navu naarama kero vika hampata nora kara namakero *uainivata* ne vaura.

² Vika *uaini* ne vauvaro Belisasaava nai kaiqa vaiinti vonavu nititero tiharo, Haaru ti qova, Nebukanesaava, Ieruharemini Kotira Naavuqihairo vare anu *kaapura*, *silvaaqohai* aututaarave, *koriqohai* aututaarave, ekaa vi *kaapura* oru vara viri timiqe tevata tenta nora vaiintinavuvata tenta naatanavu vatamake viraqi *uaini* qihiakeha naare, tiro.

³ Belisasaava minti tumanta vika oru vi *kaa p ura koriqohaive*, *silvaaqohaive*, aututo *kaa p ura* vare viri nimumanta avuhainaava vivavata, ekaa vo kukavata vi *kaapura* varake viraqi *uaini* qihiakeha ne vaura.

⁴ Vika *uaini* namaqi viha una variqa, vo variqa vo variqa autu tuaheraqi vi vaura. *Koriqohaive*, *silvaaqohaive*, *ainiqohaive*, *baraasiqohaive*, *katariqohaive*, *qaqi oriqohaive*, aututo haikara vika Kotira *kaapuqi uaini* qihiake neha vi haikara autu tuahere vaura.

⁵ Minti vauvaro vate vira, vaiinti vuqa vovano qovarama viro uva vo, hanta poruvaaqaa qara ntuvaqiro vi vaura.

Avuhainaava vuqa vira tave vauvaro

⁶ vira virivano vo qarama vuvaro viva voqama kero aatu itovaro aiqo kauqu ntiri ntiri i vauvaro vaura. «Vuqavano uva qara ntuva taiqa kero viraqaahairo tuqaakuma viro kia vaura.»

⁷ King Belisasaava naveraitiharo, Ti vure vaiintive, quaha vaiintive, hepi okara tave variakave, opu makau ampeqi variakave, ne ekaa vika naaraimanta vaaka aniate, tumanta vika Babironini vo kaiqa vo kaiqa tavoka naarama komanta anuvaro avuhainaava vikara tiharo, Niqihairo vovano maa uvara ho kaara ntuva kero vira okaravata ti tiva timirera, te naare utavaaqa vo vira ami, *kori senivata* vira auntaqi ruvu amite, vira noraiqama kaariraro vi vaiintiva vo vataqaa raqikiqiro viharoma *nampa* 3 avuhainaa vaiintivano varianarove, tiro.

⁸ Minti tumanta vira vure vaiintinavu vo kaiqa vo kaiqa tavoka aninte, vi uvara kaara ntuvake

vira okara tiva amirare ti, tavovaro kia ho vau-
manta vika qaqi vaura.

⁹ Vira kaara King Belisasaara voqama kero
aatu itovaro vira virivano qaiqaavata vo qara i
vauvaro vaumanta, vira nora vaiintinavu viraqi
vauka kia vi uvara okarara ho tiva amiraiti, qaqi
vaura.

¹⁰ Mintuvaro avuhainaa vaiinti vira nova voqi
vaiharo uva *nontanta/otata* avuhainaa vaiinti
vivavata vira nora vaiintinavuvata ti vaura iriro,
viva kara ne vau *rumura* viraqi oriqetero nai
maaquara tiharo, Avuhainao, are ekaa enta qaqi
variqira vuane. Kia ai aatu itairaro ai virivano vo
qara i vairara variane.

¹¹ Are raqiki variana vataraqaa vaiinti vovano
vaivaro viraqi variqanavu aihovano vairave.
Haaru ai qova vaiharo tavaivaro vira avu aa-
tovano variqanavu avu aato voqaara vairave.
Ai qova King Nebukanesaava vi vaiintira no-
raiqama kaivaro viva vure vaiintive, quaha vai-
intive, hepi okara tave variakave, opu makauqaa
ampeqi variakave, vika qiata vaiinti vairave.

¹² Vi vaiintiva vo okara vo okara tave vaiivave.
Taira okarave, kukeqavi vai uvarave, kia kanko-
make iri varia uvarave, viva ekaa vi uvara okara
vutukero tiarirava vairave. Are vo vaiinti ati-
tairaro oru vira vita varero maini aniarire. Vira
autu Danierirave. Ai qova vo autu nteharo Belte-
sasaarave turave. Vi vaiintiva homa maa uvara
okara ai tiva amianarove, tiro.

Danieriva vi uvara okara tiva amura

¹³ Minti tumanta vaakama oru Danierira
vita vare vuru avuhainaa vaiinti avuqaa
kovaro avuhainaava virara tiharo, Quqaae are

Danierivave? Are ti qova ai maaqa Iutaihairo ravaaqavu varero viri kai vaiintivave?

¹⁴ Variqa vika aihovano ai avutaqi vaivara are vo okara vo okara kankomakera iriararo ai avu aatovano koqe avu aato vairave tiamanta irunarave.

¹⁵ Te tenta vure vaiintive, ti koqe avu aato timi variakave, naaramake maa uvara kaara ntuvake vira okaravata ti tiva timiate turamanta vika kia ho mintiavo.

¹⁶ Ariara viva homa kukeqavi vai uvara okara govaramake vairave, vokiaka kia kankomake iria uvara viva homa vutukero ti vairave, tiamanta irunarave. Are maa uvara kaara ntuva kera, vira okaravata ho ti tiva timirera, te naare utavaaqa vo ai ami, *kori senivata* ai auntaqi ruvu amite, ai noraiqama kaarirara are *nampa* 3 avuhainaava vainarave, tiro.

¹⁷ King Belisasaava minti tuvaro Danieriva nai tiva amiro tiharo, Are ti timirera ina haikara nena qaqi tuatera, vi haikara vo vaiinti amiane. Te maa uvara qaqi kaara ntuvake, vi uvara okaravata ai tiva amirerave.

¹⁸ Avuhainaao, nai virini kantaaqaini vai Variqava, viva ai qora Nebukanesaara noraiqama kaivaro vira autuvata nora autu vaivaro viva nora vaiintivano vairave.

¹⁹ Kotiva vira noraiqama kaivarora tiro, viva avuhainaava vaiinti noravano vaimanta vo vatanaa vo vatanaakave, vo uva vo uva ti variakave, vira aatu qeteha variarave. Ai qova avuhainaava vaiharo vo vaiintinavu arukaataa ivaro vika aruke vairave. Viva vo vaiintinavu vehakuma nimitaataa ivaro viva vika vehakuma nimite vairave. Viva vo vaiintinavu autu noraiqama kaataa ivaro

vika autu noraiqamake vairave. Viva vo vaiinti-navu autu vataini kaataa ivaro vataini ke vairave.

²⁰ Viva variqiro viro, viraqaahairo viva nai mahutaqai tiharo nai tivatai uvaraqai avataqiro viharo, kia vo kiakaravata aaqurihama nimite vaira kaara Kotiva vira kempuka taiqakero, vira autuvata vatainiqama kaivaro vovano vira vatuka varairave.

²¹ Quara qaqini ruhaaqi kaantemake, vira vaiinti nahentiqihai ruhaaqi kaavaro vira avu aatovano aantavahi avu aato voqaara vaivaro viva qaakau donki hampata variqiro viharo purumakauvano ukau naintema kero, vivavata ukau neharo kia naavuqi vaitaraitiro, ahakaqi vaite vaivaro toqa varavuvano vira vaata putaiqama kaivaro vaite vairave.

Ai gova mintiaqiro vivaro, viraqaahairo vira avu aatovano koqe uvaro viva tiharo, Quqaama nai virini kantaqaini vai Variqava vaiharo ekaa vaiinti nahentiqaa raqikiharo vivaqai vo vaiinti vo vaiinti noraiqamake vaimanta vika vaiinti nahentiqaa raqiki variarave. Kotiva qaqi kai vaiintiva, vivaqai vaiinti nahentiqaa ho raqikiqiro vi vairave, tirave.

²² Ai gova minti tivakero nai autu vatainiqama kaivara, are vira maaquvano virara irihara viva intema kera mintiataara vaivara kia are mintiraitira, nena autuqai tuahere variaro.

²³ Oho, are Noravano naaruvaqaa raqiki vaira autu vatainiqama kera, nena autuqai tuaherake variaro. Are vira Naavuqihai vare ania *kaapura*, vo *kaapu* vo *kaapu* maa *rumuraqi* vara viri kera, Kotira qoraiqama amitehara are nena nora vaiinti vikavata, nena naata vika vatamake,

kaapu viraqi *uaini* namaqi viha una variqa nutu tuaheraqi vuavo. *Koriqohaive*, *silvaaqohaive*, *baraasiqohaive*, *ainiqohaive*, *katariqohaive*, *qaqi origohaive*, aututaa haikava kia ho uva tiraitiro, kia ho uva iriraitiro, kia avu aato vatai haikava vaimanta ne una variqa vi haikara nutu tuaherake variavo.

Oho, Variqa vovano are qaqi variqira vinarave, are qutu vinarave, are koqema vinarave, are qoraiqama vinarave, ekaa vi haikava vira kauquqi vaivara, are kia vira autu tuahera karaitira, vira qoraiqama amite variaro.

²⁴ Vira kaarama viva vuqa vo varakaivaro vuqa viva maa uvara poruvaaqaa qara ntuva tairave.

²⁵ Maa uvara qara ntuva taiva mintima tivo:
Mene Mene — Kaaranti Kaaranti
Tekel — Hirike
Parsin — Rairake

²⁶ Vi uvara okara maantimakero vaivo:

Kaaranti: Kotiva are raqikiqira vina entanavura kaara ntuvakero taiqa kairave.

²⁷ *Hirike*: Kotiva *sikeriqaa* ai hirikero tavaivaro ai maaravano kia ho vairave.

²⁸ *Rairake*: Kotiva are raqiki varianana vatara hini rairakero Midia vatanaaka nimirave, hini Pesia vatanaaka nimirave, tiro.

²⁹ Qara ntuvato uvara vira okara Danieriva vutukero King Belisasaara tiva amuvaro viva vaaka nai kaiqa vaiinti tumanta vika naare tavuna vo varake Danierira nonku amite, vira auntaqi *kori senivata* ruvu amitovaro Belisasaava vira noraiqama kovaro viva *nampa* 3 avuhainaa vaiintivano vaura.

³⁰ Vi entara entaqi vokuka King Belisasaara arukovaro

³¹ viraqaahairo Midia vatanaa vovano Dariusiva 62 ihi vara kova, vira vatuka varero, vi vataraqaa raqikiqiro vi vaura.

6

Danierira raioninavu vauraqi vara vaavi aqukora

¹ Dariusiva tiharo, Kaiqe te 120 vaiinti vonavu noraiqama kaari vika ti kahaqiha te raqikiaina vatara, vo vata vo vataqaa raqikiate, tiro.

² Minti tivakero viraqaahairo viva qaiqaa tiharo, Kaiqe te vaiinti taaramonavu kaama taari vinavuka 120 vikaqaa raqiki vaimanta vika kia muara vararaiti, avuqavuqama keha ti kaiqa vara timitaate, tivakero viva Danieriravata vaiinti votantavata kaama tora.

³ Ho Dariusiva tavovaro taaramo vinavukaqihairo Danierira kaiqavano uri aatarakero vauvaro, 120 vika kaiqavata uri aatarakero vaura. Minti varora tiro, avuhainaa vaiinti viva tiharo, Kaiqe Danierira qaiqaavata noraiqama kaariraro viva nora vaiinti vikaqaata raqikiarire, tiro.

⁴ Minti tivakero viva mintiare tiro, auti vau-manta vo vaiinti vitantavata, 120 vaiinti vikavata toiha tiha, Danieriva tinavuqaa raqikiantorave. Kaiqenavu Danierira kaiqa ampeqamake taveha, vo uva rantake viraqaa uva vataare, tura.

Ho Danieriva kia hampi kaiqa vararaitiro, kia qutaru monu vararaitiro, kia popoheharo kaiqa vararaitiro, avuqavuqama keroqai kaiqa vare

vaurara ti, vika kia viraqaa vate uvara vo ranta kora.

⁵ Viraqaa uva vateva kia vaumanta vika tiha, Viva qora kaiqa vare vairavauve, tenavu viraqaa uva ho vatararave. Ho Danieriva vo variqa autu tuaherake vaivave. Kaiqenavu virara iriha uva vo rantake viraqaa vataare, ti.

⁶ Minti tivake vika vohaa ruvaaqumavi avuhainaa vaiintivano vauraqi orunte virara tiha, King Dariusio, are ekaa enta qaqi variqira vuane.

⁷ Tenavu vo *provinsi* vo *provinsiqaa* raqiki vauraukave, tenavu hininavu vika muntuvi vauraukave, tenavu hininavu *kamaanira* kaiqa vo kaiqa vo kaiqaqaa raqiki vauraukave, tenavu ekaa vohaa uva tivake vatauro.

Vi uvava maantimama vaivo: Are avuhainaa vaiintivano vaihara uva vo vatera vaiinti nahenti vikara, Ne vohaa torara kia vo variqave vo vaiintive aaramaqi viraiti, tiqai haaramaqi vivaro vi torava taiqaarire. Ne vohaa tora viraqi vaiha vo variqave vo vaiintive aarera te qioqama tauro, tiane. Vovano are qioqama tena uvara raqa kairera, vira kaara are tiramanta vi vaiintira ravaaqavu vare muntu *raioni* varia *ruvuraqi/ mpumpiraqi* vira aqu kaate.

⁸ Avuhainao, Midia vatanaaka Pesia vatanaaka uva vate okarara iriharama are vi uvara vatera, nena autuvata vi uvaraqaa vatairaro vi uvava kempukaiqama viraro vovano vi uvara nunka kero vo uva vataarirava kia ho variarire, ti.

⁹ Vika minti tuvaro King Dariusiva eo tivakero vi uvara vatero nai autuvata vi uvaraqaqa gara ntuvatora.

¹⁰ Avuhainaava garaaka uva vatora virara Danieriva iriro viva nai naavuni oruntero vura. Naavu maarini *uintua* vovano Ieruharemi mantaraini vauvaro Danieriva oru *uintua* vaura mini qoqaa vaiharo vo enta vo enta taaramo tataa tori kauru araviro Kotira aarontema kero, viva qaiqaavata vira aare vaura.

¹¹ Viva Kotira aare vaumanta vi vaiintika orunte vira tavora.

¹² Vika tave, viraqaahai kante oru avuhainaa vaiintiara tiha, Quqaae are vo uva vatera nena autuvata vi uvaraqaqa gara ntuva taanarave? Are tihara, Ne ekaa vohaa torara kia vo variqave vo vaiintive aaramaqi viraiti, tiqai haaramaqi vivaro tora taiqaarire. Ne vohaa tora viraqi vaiha ne vo variqave vo vaiintive aarera qioqama tauro. Vovano ti uva raqa kairera, te tiari vika vira ravaaqavuke vare *raioninavu* variaraq i muntu aqukevarave, tianarave, ti.

Vika minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva tiharo, Eo, te vi uvara quqaqa vataunarave. Midia vatanaaka Pesia vatanaaka uva vataa okarara irihama te vi uvara vataunarave. Kia vovano vi uvara nunka kero vo uva vataarirava varianarove. Tevata kia ho vi uvara nunkake vo uva vataarirava varianarove, tiro.

¹³ Minti tumanta vika avuhainaa vaiintiara tiha, Iutaa vataihai ravaaqavu vare ania vaiintiva Danieriva, viva kia ariara noraiqaakero irivo. Viva are uva vatera nena autu gara ntuva taanara viraravata kia noraiqaakero irivo. Viva vo enta

vo enta taaramo tataa nai variqa aaramaairo vi vairave, ti.

¹⁴ Minti tuvaro avuhainaa vaiinti vira muntukavano qoraiquvaro viva Danierira kahaqiaina aarara rantakare tiro, qumina rantaairo vuvaro kuarivano ruhunku vura.

¹⁵ Kuari aqu vumanta vika avuhainaa vaiintivano vaunaini orunte tiha, Avuhainaa, are iritaane. Midia vatanaaka Pešia vatanaaka uva vataa okarava maantima vairave: Avuhainaa vaiintivano vatana uvara, naie vo vaiintie kia ho vi uvara qaqini vara kevarave. Ekaarama vi uvava varianarove, ti.

¹⁶ Vika minti tuvaro viva Danierira kahaqiaina aarara ranteha tavovaro kia vauvaro avuhainaa vaiinti viva tumanta vonavu oru Danierira ravaaqavu vare muntu *raioni* vuraqi aqukora. Viraqi aqu kovaro avuhainaa vaiinti viva Danierirara tiharo, Mpo, are kaiqa vara amite variana Variqava, viva ai kahaqama amitaarire, tiro.

¹⁷ Minti tumanta vika ori nora varake *ruvu/mpumpi* nona tinta tovaro vovano evaara anintero ori qaqini varakero Danierira ruaruama amitaantorave tiro, avuhainaa vaiintivano vuka vataveva *iva/qume* viraqaa nai *ringiqohairo* ntavakero taatau tomana, nora vaiinti vikavata nai *ringiqohai* mintura.

¹⁸ Ho avuhainaa vaiinti viva orurantero ani nai avuhainaara naavuqi vaiharo kia vaitaraitiro, kia kara naraitiro, kia nai *musiki* ruquti vauka naararaitiro, qaqi variqiro viro aatita kora.

¹⁹ Mintiairo viro aatita kero viva himpiro kantero *raioni* vika vaunaini oruntora.

²⁰ Mini oruntovaro vira muntuka qoraiquvaro aunta raqaivaro Danierira aarero tiharo, Mpo, Danerio, are qaqi variqiro vi vai Variqara kaiqa vara amite variarava variaro. Are enena kaiqa vara amite variara Variqava, viva ai ruaruamae, amitaivo kiae ruaruama amitaivo? tiro.

²¹ Minti tuvaro Danieriva nai tiva amiro tiharo, Avuhainao, are ekaa enta qaqi variqira vuane.

²² Ti Variqavano *enseli* vo atitaivaro viva tuvuntero *raioni* vika ti qoraiqama timitevorave tiro, vika no tinta kaiwo. Ti Variqavano tavaimanta te vira avuqaa vaiha kia qora kaiqa vare vaunarave. Te kia aivata qora kaiqa vara amitaunarave. Virara iriharoma viva ti ruaruama timitaivo, tiro.

²³ Danieriva minti tuvaro avuhainaa vaiinti vira muntukaqihairo quahara haikavano qovaraiquvaro viva vaiinti vonavuaara Danierira ori *ruvuqihai/mpumpiqihai* rarau vaari qaqini kaate tumanta vika viraqihai rarau vaari qaqini ke tavovaro kia vira vaata tega taaqama kovaro vira vaatavano qaqi koqema kero vaura. Danieriva nai Variqara ti ruaruama timitaanarove turara tiro, Kotiva vira ruaruama amitora.

²⁴ Mintuvaro avuhainaa vaiinti viva vo vaiintinavu nititama kero tiharo, Danieriraqaa uva vate vaiintika, ne vikavata vika naata vaintivata ravaaqavu vare, muntu *raioni* viraqi aqukaate, tumanta viva tuntemake, ekaa vika ravaaqavuke muntu *raioni* vauraqi aqukora.

Aqukomanta vika kia vataqaa hiqintiraiti, qaqi kantaaqaini tuvi vaumanta *raioni* vaaka vutunte vika ravaaqavuke vuhaarivata kutu kautumake nama taiqa kora.

²⁵ Viraqaahairo avuhainaa vaiinti viva nai raqiku vaiinti nahentika vo vataini vo vataini vaikave, vo uva vo uva ti vaikave, vika vikaini qara varakero tiharo,

Te ni uva mantama nimitauro.

²⁶ Te niqaa raqiki vaurauka uva vo ni tiva nimiari ne vi uvara avataqi vuate. Ne vo vataini vo vataini vaiha Danierira Variqa aatu qeteha, virara noraiqaake iriqi vuate, turo.

Viva qaqi variqiro vi vai Variqavave. Viva ekaa enta qaqi variqiro vuanarove.

Viva raqikiqiro vinara kia vovano vira vehiqamakeru taiqa kaanarove.

²⁷ Viva vaiinti nahenti kahaqama nimateharo ruaruama nimate vaivama vaiyo.

Tinavuara nai okara kankomake tavaate tiro, viva nora kaiqa naaruvainivata maa vataragaavata vare vairave.

Viva *raioni* noqihairo Danierira ruaruama amitairave, tura. King Dariusiva minti tura.

²⁸ Ho vi entaragaahairo Danieriva Dariusiva raqiki vau entaravata, Pesia vatanaa vaiinti Sairusiva raqiki vau entaravata, koqema kero variqiro vi vaura.

Kotira Uva
The New Testament and portions of the Old
Testament in the North Tairora Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Olpela Testamen
long tokples Tairora long Niugini

copyright © 1979, 1994, 2005, 2008, 2009, 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tairora

Dialect: North Tairora

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-05-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 13 Dec 2023

909b265f-c886-56ae-b943-fdc12fe46c5e